

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

4-son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 4 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalari oliy kengashi huzuridagi Sudyalari oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo'limi psixologik xizmat boshlig'i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrda 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

Maxmudov Mansurjon Abdug'opporovich

TARIXIY ASARLAR VA ULARNI O'RGANISH: MILLIY ZIYOLILAR TOMONIDAN

OLIB BORILGAN TADQIQOTLAR 12-17

Qurbonov Xurshid Raupovich

O'ZBEKISTONDAN JANUBIY URALGA SAFARBAR QILINGAN

"MEHNAT ARMIYACHILARI" VA ULARNING TA'MINOTI 18-22

Salayev Fazliddin Shamsiddin o'g'li

O'ZBEKISTONDA DEMOGRAFIYANING RIVOJLANISH TARIXI VA SHAKLLANISHI 23-28

Abbasov Behzod Baxtiyorovich

FARG'ONA OBLASTIDA TASHKIL QILINGAN XO'JALIKLARDA IJTIMOIIY

MUAMMOLAR VA KO'CHIRILGAN AHOLINING YANGI SHAROITGA MOSLASHISHI

(1946-1965)..... 29-35

Mirzaliyev Ulug'bek, Klichev Ulug'bek

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MILLIY ARXIVLAR FAOLIYATINI TASHKIL ETISH

BORASIDAGI ISHLAR VA ISLOHOTLAR 36-39

Tursunova Gavhar Begmuradovna

ROSSIYA IMPERIYASINING SIRDARYO VILOYATIDA OLIB BORGAN

MA'MURIY-SIYOSIY BOSHQARUV TIZIMI

(XIX ASRNING IKKINCHI YARMI – XX ASR BOSHLARI) 40-50

Vaxobov Doston Abdumannob o'g'li

IKKINCHI JAHON URUSHI YILLARIDA MAKTAB, TIBBIYOT VA SOG'LIQNI SAQLASH

XODIMLARINING G'ALABAGA QO'SHGAN HISSASI 51-54

Sodiqova Yulduzxon Maxamat qizi

O'ZBEKISTONDA MAKTAB TA'LIMINI ISLOH QILINISHI VA UNDAGI O'ZGARISHLAR

(1991-2024 yy)..... 55-59

Maxmudov Umrbek Baxtiyorovich

QUYI SIRDARYOBO'YI HUDUDLARIDA OLIB BORILGAN ARXEOLOGIK

TADQIQOTLAR VA ULARNING NATIJALARI 60-64

Yo'ldosheva Gulbahor Nuriddinovna

MUSTAQILLIK YILLARIDA O'RTA UMUMTA'LIM MAKTEBLARINING

AHVOLI VA MODDIY – TEXNIKA BAZASINING MUSTAHKAMLANISHI

(QASHQADARYO VA SURXONDARYO VILOYATLARI MISOLIDA)..... 65-69

Mardiyeva Guzal Karimovna

XOTIN-QIZLARNING 1950-1980-YILLARDA SAMARQAND VILOYATI

ILM-FAN SOHASINI RIVOJLANTIRISHDAGI O'RNINI 70-75

Narziyev Rustambek Xaydarovich

HARAKATLAR STRATEGIYASIDA NOGIRONLIGI BOR YOSHLAR UCHUN

YARATILGAN IMKONIYATLAR 76-80

<i>Abdullayev Ilhomjon Ikromjonovich</i> XIX ASR OXIRI – XX ASR BOSHLARIDA NAMANGAN SHAHRINING IJTIMOIY-IQTISODIY HAYOTI	81-87
<i>Sodiqova Maxbubaxon Raxmonaliyevna</i> O'ZBEKISTONNING MILLIY HUNARMANDCHILIGI RIVOJIDA IPAKCHILIKNING O'RNI	88-92
<i>G'ulomjon Jumanazarovich Axmedov</i> O'ZBEKISTON TARIXIDA KONCHILIK ISHI VA METALLURGIYA RIVOJLANISHI	93-99

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Abdullayev Zafarbek Safibullayevich</i> BARQARORLIK REYTINGI ORQALI FISKAL INTIZOM VA BIZNES MUHITINI RAG'BATLANTIRISHNING O'ZBEKISTON TAJRIBASI	100-116
<i>Юлдашева Надира Викторовна</i> «ГОСУДАРСТВЕННЫЕ ЗАКУПКИ ПОД КОНТРОЛЕМ: ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЙ АНАЛИЗ УЗБЕКСКОЙ МОДЕЛИ МОНИТОРИНГА».....	117-123
<i>Maxsudov Sherzod Solijonovich</i> ERKIN IQTISODIY ZONALARDA INVESTITSIYA JOZIBADORLIGINI OSHIRISH	124-128
<i>Xaitov Oxunjon Nomoz o'g'li</i> TURISTIK VA REKREATSION KLASTERNING MUVAFFAQIYATLI FAOLIYAT YURITISH TAMOYILLARINI TIZIMLASHTIRISH	129-135
<i>Xadimova Aziza Abdufattoyevna</i> SAMARQAND VILOYATINING DEMOGRAFIK O'ZGARISHLARI VA IQTISODIY RIVOJLANISHI.....	136-145
<i>Tashpulatov Giyos Toxirovich</i> XORIJIY BAHOLOVCHI TASHKILOTLAR REYTINGI VA RENKINGINI BAHOLASHDA KOMPLEKS YONDASHUVNING QO'LLANILISHI TAHLILI (ROSSIYADAGI BAHOLOVCHI TASHKILOTLAR MISOLIDA)	146-159
<i>Ulug'muradova Nodira Berdimuradovna</i> O'ZBEKISTONDA KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHDA INSON KAPITALINING TA'SIRI	160-164
<i>Tursunxodjayeva Shirin Zafar qizi</i> “QUTIDA RO'YXATGA OLISH” (SHELF-REGISTRATION) AMALIYOTINI JORIY ETISH	165-169

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Komilov Ro'zi Rabiyeovich</i> OILA BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA MODDIY VA MA'NAVIY OMILLARNING FALSAFIY TAHLILI	170-172
<i>Хакимов Эркин</i> ЗНАНИЕ ЛОГИКИ КАК УСЛОВИЕ ФОРМИРОВАНИЯ КУЛЬТУРЫ МЫШЛЕНИЯ В ИНФОРМАЦИОННОМ ОБЩЕСТВЕ	173-180
<i>Usmonova Laylo Raxmatullayevna</i> SHARQ FALSAFASIDA INSON MUAMMOSI.....	181-185
<i>Karimov Yo'ldosh Ergashevich</i> TARIXNI SOXTALASHTIRISHNING TARIXIY TAFAKKURGA TA'SIRI MASALALARI	186-191

<i>Azzamxodjaeva Shaxnoza Saiddmatmabovna</i> О ЦЕЛИ И СОДЕРЖАНИИ ЧЕЛОВЕЧЕСКОЙ ЖИЗНИ, ДУХОВНОМ СОВЕРШЕНСТВЕ (ПО ПРОИЗВЕДЕНИЯМ АЛИШЕРА НАВАИ).....	192-195
<i>Rustamov Ramz Rizoqulovich</i> ZAMONAVIY IQTISODIY TARG'IBOT VA UNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	197-204
<i>Evatov Salimjon</i> MARKAZIY OSIYODA TASAVVUFY TAFAKKUR RIVOJI: IX-XII ASRLAR MEROSI	205-209
<i>Turobov Yorqinjon Yoqub o'g'li</i> ISLOM TA'LIMOTIDA SIYOSAT VA HOKIMIYAT FALSAFASI	210-213
<i>Toshpulatov Odil Nodirovich</i> IJTIMOIY MUNOSABATLARDA AMORALIZM VA IMMORALIZMNI OLDINI OLISHDA MAVJUD ME'YORLARNING AHAMIYATI	214-217
<i>Kunisheva Nadira Julanovna</i> "IJTIMOIY BAG'RIKENGLIK" TUSHUNCHASINI TADQIQ ETISHNING ILMIY-NAZARIY MASALALARI	218-223
<i>Eshpulatov Inoyat</i> FAXRIDDIN ROZIY YASHAGAN DAVR: IJTIMOIY-SIYOSIY VAZIYAT VA MA'NAVIY MUHIT	224-231
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Nuniyazova Shaxlo Ulugbekovna</i> O'ZBEK ONOMASTIKASIDA GIDRONIMLARNING LINGVOMADANIY SHAKLLANISHI	232-236
<i>Алиева Эльвина Аметовна</i> ЛЕКСИЧЕСКИЙ И ЛЕКСИКО-СИНТАКСИЧЕСКИЙ ПОВТОРЫ С РАСПРОСТРАНЕНИЕМ В ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ОЧЕРКАХ М. ЦВЕТАЕВОЙ	237-243
<i>Usmanova Sevara</i> INGLIZ VA O'ZBEK TARIXIY ROMANLARIDA TARIXIY HAQIQAT VA BADIY TO'QIMA.....	244-251
<i>Ochilov Ulug'bek Sayfulloyevich</i> MAGIK REALIZMNING MADANIYAT VA ADABIYOTGA TA'SIRI	252-260
<i>Daminova Rahima Malikovna</i> ATOYI SHE'RIYATINING BADIY LATOFATI.....	261-266
<i>Yusupov Asror</i> PUBLITSISTIK MATNLARDA UCHROVCHI LINGVOKULTUROLOGIK BIRLIKLAR TARJIMASIGA LEKSIKOGRAFIK YONDASHUV	267-271
<i>Ruziyeva Nasiba Kenjayevna</i> VLADIMIR GEORGEVICH GAKNING TARJIMA MASALALARIGA DOIR TADQIQOTLARI	272-276
<i>Batirkhanova Madina Oybekovna</i> COMPONENT ANALYSIS OF SOMATIC PHRASEOLOGISMS IN ENGLISH FICTION.....	277-281
<i>Sirojiddinova Shakhribonu</i> THE FORMATION OF MYTHOLOGY AND THE INFLUENCING FACTORS.....	282-285

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Xodjiev Yunus Muxitdinovich

DAVLAT XIZMATLARI VA FUQAROLIK-HUQUQIY XIZMATLAR
TUSHUNCHASI HAMDA O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI 286-292

Wang Cong

RESEARCH ON LEGAL ISSUES OF PERSONAL INFORMATION PROTECTION 293-300

Лу Адук

К ВОПРОСУ О ПОНЯТИИ И КЛАССИФИКАЦИИ ВИДОВ ФИНАНСИРОВАНИЯ
ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ 301-310

Abdurashidova Zarina Turg'un qizi

FUQAROSIZLIKKA QARSHI MUROSASIZLIK: HUQUQIY CHORALARNING
NAZARIY VA AMALIY JIHATLARI 311-315

Axmatov Olimjon Odilovich

“KRIPTO-AKTIVLAR VA VALYUTA QIMMATLIKLARINI QONUNGA XILOF
RAVISHDA Olish, O'TKAZISH VA AYIRBOSHLASH: IQTISODIY, HUQUQIY
XAVF-XATARLAR VA ULARNING OLDINI Olishda SUN'IY INTELLEKTNING
O'RNI” 316-322

Xatamov To'liqin Tojiddinovich

KUCHLI TA'SIR QILUVCHI VA GIYOHVANDLIK VOSITALARINI YANGI
TURLARINI NOQONUNIY MUOMALASI BILAN BOG'LIQ JINOYATLARNING
NAZARIY-HUQUQIY TAHLILI 323-329

Kuchimova Shaxlo

VORISLIK HUQUQIDA MEROS MAJBURIYATI 330-337

O'rinova Dilshoda Adhamovna

OILAVIY ZO'RAVONLIK JINOYATINING KRIMINOLOGIK TAVSIFI
HAMDA USHBU TURDAGI JINOYATLARDAGI AYOLLAR JABRLANISHINI
OLDINI Olish BO'YICHA FARG'ONA TAJRIBASI 338-347

Geng Zhimin

RESEARCH ON THE INDEPENDENCE OF THE INTERNATIONAL CRIMINAL COURT..... 348-351

Xidirov Mexroj Qilich o'g'li

ELEKTRON TO'LOV VOSITALARI ORQALI SODIR ETILADIGAN FIRIBGARLIK
JINOYATLARINING SABABLARI, ULARNING SODIR ETILISHIGA IMKON
BERUVCHI OMILLAR 352-357

Тулаганов Элмурод

ВОПРОСЫ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ КОРРУПЦИИ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ
ТРАНСФОРМАЦИИ 358-367

Bozorboyev Farruh, Boboxonov Akromxon

DASTLABKI TERGOV BOSQICHIDA PROTSESSUAL HARAKATLARNI
SODDALASHTIRISH: XOLIS INSTITUTI 368-374

Abbosov Mirsulton Mirsharof o'g'li

JINOYAT QONUNCHILIGIDA SUN'IY INTELLEKT TUSHUNCHASI VA UNING
IJTIMOIY XAVFLILIGI 375-382

<i>Mamatov Islom Qosim o'g'li</i> DAVLAT XARIDLARI BILAN BOG'LIQ JINOYATLARNI FOSH ETISH USULLARI, AMALIYOTDAGI MUAMMOLAR VA TAKLIFLAR	383-392
<i>Kamilov Oybek</i> O'ZBEKISTONNING MIGRATSIYA SOHASIDA MINTAQAVIY TASHKILOTLAR VA XORIJIY DAVLATLAR BILAN HAMKORLIGINI RIVOJLANTIRISH MASALALARI	393-402
<i>Абборова Камола Саидмухторовна</i> ВЛИЯНИЕ МЕЖДУНАРОДНОГО КОММЕРЧЕСКОГО АРБИТРАЖА НА ИНВЕСТИЦИОННЫЙ КЛИМАТ УЗБЕКИСТАНА: ПРОБЛЕМЫ, РЕШЕНИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ	403-410
<i>Ne'matova Muborak Odiljonovna</i> RAQAMLI FUQAROLIKNING MOHIYATI VA UNI SHAKLLANTIRISHGA OID DOLZARB MUAMMOLAR (O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MISOLIDA)	411-418
<i>Jabbarova Yulduz Ibrohim qizi</i> "HUQUQNI QO'LLASH AMALIYOTIGA SUN'IY INTELEKTNI INTEGRATSIYA QILISHNING AXLOQIY VA HUQUQIY MASALALARI"	419-427
<i>Agzamova Qizlarxon Baxtiyorovna</i> INSOFLI EGALLOVCHINING HUQUQIY MAQOMIGA OID AYRIM MASALALAR	428-432
<i>Shomirzayev Saxodulla, Sherkulov Azamat</i> VALYUTA QIMMATLIKLARINI BOJXONA CHEGARASIDAN OLIB O'TISH BILAN BOG'LIQ HUQUQBUZARLIKLARNI ANIQLASH VA JAVOBGARLIK ASOSLARI	433-441
<i>Jumanazarov Faxriddin Erkinovich</i> KONTRAFAKT MAHSULOTLAR KONTRABANDASI NATIJASIDA INTELLEKTUAL MULK HUQUQI BUZILISHINING NAZARIY-HUQUQIY JIHATLARI	442-448
<i>Ergashev Sharifjon Shuhrat o'g'li</i> YASHIRIN IQTISODIYOTNING JAMIYAT IJTIMOY-IQTISODIY FAOLIYATIGA TA'SIRI VA UNGA QARSHI KURASHISHDA BOJXONA AUDITINING O'RNI	449-457
<i>Mansurov Arslon Askarovich</i> "IJTIMOIY DAVLAT" TAMOYILINING YANGI O'ZBEKISTON SHAROITIDAGI HUQUQIY MAQOMI VA XALQARO TAJRIBA BILAN TAQQOSLAMA TAHLILI	458-463

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

<i>Abdullayev Yashnarjon Mahkamovich</i> "JISMONIY MADANIYAT NAZARIYASI VA METODIKASI" FANIDAN NAZARIY MASHG'ULOTLARNI O'TKAZISH METODIKASI	464-470
<i>Yusubjanova Musharraf Tursunali qizi</i> EHTIMOLLAR NAZARIYASI VA MATEMATIK STATISTIKANI UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA O'QITISH: XORIJIY TAJRIBA VA ILMIY YONDASHUVLAR	471-475
<i>Fayzullayeva Gulchexra, Kurbonova Gulmira</i> BO'LAJAK O'QITUVCHILARDA KOLLABORATIV O'QUV MUHITINI LOYIHALASH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH: INNOVATSION YONDASHUVLAR VA ISTIQBOLLAR	476-481

<i>Yaqubov Fazliddin Muxitdinovich</i> ILMIY-TADQIQOTCHILIK KOMPETENTLIGINING MAZMUNI VA TARKIBIY TUZILISHI.....	482-485
<i>Mirsanova Moxira Xusniddin qizi</i> FANTASTIK IFODA SHAKLLARI VA UNING BADIYYATI	486-491
<i>Tursinova Zoxida Sharabidinovna</i> TA'LIM SIFATINI OSHIRISHDA MAKTAB O'QITUVCHILARNING PEDAGOGIK MAHORATINI BAHOLASH MEKANIZMLARINING TAKOMILLASHUVIDA TA'LIM MENEJMENTINING O'RNI	492-496
<i>Раббимова Нодира Таштемировна</i> ТЕХНОЛОГИЯ РАЗВИТИЯ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ ПРИ ПРЕПОДАВАНИИ ИНФЕКЦИОННЫХ БОЛЕЗНЕЙ В ВУЗЕ	497-501

Received: 16 March 2025**Accepted:** 5 April 2025**Published:** 15 April 2025*Article / Original Paper***INHERITANCE OBLIGATION IN INHERITANCE LAW****Kuchimova Shakhlo**

Independent Researcher at Tashkent State University of Law

Abstract. This article is dedicated to the issues of testamentary obligations in inheritance law, which are undoubtedly relevant within the framework of the modern development of the inheritance law institution. The right to make decisions regarding one's property and proprietary rights, as well as the attempt to competently reflect all nuances in a will, is an essential component of civil legal capacity. The principle of testamentary freedom is a fundamental element of the current national inheritance law, as it stands on the same level as principles such as "freedom of contract," "right to private property," and "inadmissibility of arbitrary interference in private affairs." A testamentary obligation (legacy) is an obligation stipulated in a will and imposed on an heir in favor of third parties—legatees. A testamentary obligation ensures the fulfillment of property-related duties. By accepting the inheritance, the heir fully assumes the obligations related to the execution of the legacy.

Keywords: inheritance law, testamentary freedom, rights of heirs, testamentary obligation, testamentary disposition.

VORISLIK HUQUQIDA MEROS MAJBURIYATI**Kuchimova Shaxlo**

Toshkent davlat yuridik universiteti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqola vorislik huquqidagi vasiyat majburiyatlari masalalariga bag'ishlangan bo'lib, bu masalalar, shubhasiz, vorislik huquqi institutining zamonaviy rivojlanishi doirasida dolzarb hisoblanadi. O'z mulkiy huquqlari va ashyolari to'g'risida qaror qabul qilish huquqi, ayniqsa, barcha nozik jihatlarni vasiyatnomada savodli aks ettirish urinish – bu fuqarolik huquq layoqatining muhim tarkibiy qismidir. Vasiyat erkinligi prinsipi – amaldagi milliy vorislik huquqining asosiy elementi sanaladi, chunki u "huquqiy zina"ning "shartnoma erkinligi", "xususiy mulk huquqi", "xususiy ishlarga o'zboshimchalik bilan aralashishga yo'l qo'yilmasligi" kabi prinsiplari bilan bir pog'onada turadi. Vasiyat majburiyati (legat) – bu vasiyat hujjatida ko'rsatilgan, merosxo'rga begona fuqarolar – legatariylar manfaatlari yo'lida yuklanadigan majburiyatlardir. Vasiyat majburiyati mulkiy xarakterdagi majburiyatlarning bajarilishini ta'minlaydi. Merosxo'r, merosni qabul qilib, legatni bajarish doirasidagi majburiyatlarni to'liq hajmda o'z zimmasiga oladi.

Kalit so'zlar: vorislik huquqi, vasiyat erkinligi, merosxo'rlar huquqlari, vasiyat majburiyati, vasiyat farmoyishi.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5I4Y2025N52>

Kirish. Vorislik instituti – fuqarolik huquqi sohasining muhim tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi. Shu sababli, mulkni meros qilib olishning kafolatlangan huquqi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 41-moddasi ikkinchi qismida ham aks ettirilgan. Meros bilan bog'liq ijtimoiy huquqiy munosabatlarni tartibga solish faqatgina qonunchilikning mutlaq vakolatiga kiradi. Fuqarolik huquqining kichik sohasi sifatida meros huquqi O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksining (keyingi o'rinlarda – FK) beshinchi bo'limida o'z aksini topgan. Vasiyat erkinligining qonuniy mustahkamlanishi vorislik huquqini bir xil tartibdagi huquqiy hodisalar sifatida ko'rib chiqish va batafsil qiyosiy-huquqiy tadqiqot o'tkazish imkonini beradigan umumiy nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. Vasiyat erkinligi o'z mohiyati

bo'yicha shartnoma erkinligiga yaqin, chunki ularning mavjudligi manbasi fuqarolik huquqining dispozitivligidir; biroq shu bilan birga ular o'rtasida farqli jihat ham mavjud bo'lib, bu farqli jihat shundan iboratki, shartnoma taraflar tomonidan erishilgan kelishuv natijasi hisoblanib, ikki mustaqil erkin subyekt manfaatlarining maqbul muvozanatini ta'minlashga qaratilsa, vasiyatnoma esa faqat bir subyekt (vasiyat qiluvchi) tomonidan tuziladi va boshqalar uning mazmuniga ta'sir qila olmaydilar.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Tadqiqot jarayonida milliy va xorijiy manbalar, normativ-huquqiy hujjatlar hamda sud amaliyoti materiallari chuqur o'rganildi. Vasiyat majburiyatlari masalasi fuqarolik huquqi doirasida keng muhokama qilinadigan mavzulardan biri hisoblanadi. Ushbu yo'nalishda turli yillarda qator mahalliy va xorijiy olimlar tomonidan tadqiqot ishlari olib borilgan. Jumladan, O'zbekiston fuqarolik qonunchiligi doirasida vasiyat va meros huquqiga oid ko'plab monografiyalar, ilmiy maqolalar va darsliklar yaratilgan. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksining tegishli normalari ushbu sohaning huquqiy asoslarini belgilab beradi.

Xorijiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, rivojlangan huquqiy tizimlarga ega davlatlarda vasiyat majburiyatlarini tartibga solishning o'ziga xos yondashuvlari mavjud. AQSH, Buyuk Britaniya, Germaniya va Fransiya kabi mamlakatlarning huquqiy tajribasi ushbu institutning turli modifikatsiyalariga ega ekanligini ko'rsatadi. Shu jihatdan, mazkur tadqiqotda ushbu mamlakatlar tajribasi ham o'rganilib, milliy qonunchilik bilan taqqoslash amalga oshirildi.

Tadqiqot davomida quyidagi metodologik yondashuvlardan foydalanildi: taqqoslash usuli, tahlil va sintez usuli, tarixiy yondashuv, normativ-huquqiy tahlil, empirik yondashuv.

Muhokama. Vasiyat majburiyati fuqarolik huquqidagi eng murakkab yuridik faktlardan biridir. Ilmiy adabiyotlarda u ko'pincha "legat" deb ataladi. Bu atama lotincha legatum ("vasiyat bo'yicha tayinlash") so'zidan kelib chiqqan. Shunga ko'ra, vasiyat majburiyati foydasiga qilingan shaxs vasiyat majburiyati oluvchi (legatariy) sifatida ishtirok etadi. Vasiyat majburiyati — bu vasiyat qiluvchining bir yoki bir necha merosxo'rlarga bevosita yo'naltirilgan o'ziga xos farmoyishidir. O'z navbatida, merosxo'rlar zimmasiga vasiyat qiluvchi tomonidan nomlangan boshqa shaxslar foydasiga mulkiy xarakterdagi ma'lum narsalarni taqdim etish majburiyati yuklatilgan. Vasiyat majburiyati oluvchi merosxo'rlardan ularga yuklatilgan majburiyatlarni bajarishni talab qilish huquqiga ega.

Fuqaro vafot etgan taqdirda mulk to'g'risida qoldirgan farmoyishi — bu uning vafotidan keyin mol-mulkining huquqiy taqdiri to'g'risidagi irodasini ifodalashi hisoblanadi. Ko'rsatilgan iroda ifodasi uni tuzgan shaxsning hayotlik vaqtida huquq va majburiyatlarni vujudga keltirmaydi va kelajakda huquqiy oqibatlarga qaratilgan [1, 10-12 b].

FKning 1132-moddasi birinchi qismiga ko'ra, vasiyat qiluvchi vasiyat bo'yicha merosxo'rning zimmasiga bir yoki bir necha shaxs (vasiyat majburiyati yuzasidan huquq oluvchilar) foydasiga biron-bir majburiyatni (vasiyat majburiyatini) meros hisobidan bajarishni yuklashga haqli bo'lib, vasiyat majburiyati yuzasidan huquq oluvchilar vasiyat majburiyati bajarilishini talab qilish huquqini oladilar [2]. Vasiyat majburiyati meros qoldiruvchi farmoyishning o'ziga xos variantidir.

Vasiyat majburiyati o'z predmeti bo'yicha xilma-xil bo'lishi mumkin:

– meros massasini tashkil etuvchi mulkni (mulkiy huquqlarni) vasiyat majburiyati oluvchiga mulk, egalik yoki foydalanish uchun topshirish;

- vasiyat majburiyati oluvchi uchun meros massasiga kirmagan mulkni sotib olish va taqdim etish;
- vasiyat majburiyati oluvchi uchun aniq xizmatni amalga oshirish yoki keyingi hisob-kitoblarni ta'minlash;
- boshqa tadbirlar.

E'tibor berish lozimki, vasiyat majburiyati bo'yicha huquq oluvchi (kreditor) va vasiyat majburiyatini bajarayotgan merosxo'r (qarzdor) o'rtasidagi o'zaro munosabatlar FKning majburiyatlar haqidagi normalari bilan tartibga solinadi. Bu postulatdan istisno holatlar vasiyat haqidagi qoidalarda va vasiyat majburiyatining o'zida mavjud bo'lishi mumkin [3].

Vasiyat majburiyatining mumkin bo'lgan predmeti sifatida quyidagilar tan olinadi:

- a) vasiyat majburiyati oluvchiga meros qiymatidan sotib olingan narsani mulk sifatida taqdim etish yoki uni boshqa ashyoviy huquq asosida egalik qilish yoki foydalanish uchun taqdim etish;
- b) vasiyat majburiyati oluvchiga meros tarkibiga kiruvchi narsani ashyoviy huquq asosida egalik qilish yoki majburiyat huquqi asosida egalik qilish va (yoki) foydalanish uchun taqdim etish;
- v) vasiyat majburiyati oluvchi uchun ma'lum ishni bajarish yoki unga ma'lum xizmatni ko'rsatish;
- g) vasiyat majburiyati oluvchi foydasiga davriy to'lovlarni amalga oshirish;
- d) mulkiy xarakterdagi boshqa harakatni amalga oshirish [4, s. 7-8.].

Legat predmeti legatariyga ashyoni topshirish bo'lishi mumkin. Masalan, meros mulkidan kolleksiya tangalarini muayyan muzeyga bepul foydalanish uchun berish. Legatariyga mulkiy huquqni topshirish, masalan, biron-bir ko'chmas mulkni sotish shartnomasi bo'yicha talabdan voz kechish. Uning uchun shartlangan ishni bajarish yoki unga muayyan xizmatni ko'rsatish, yoki legatariy foydasiga davriy to'lovlarni amalga oshirish, masalan, nabiraga institutda o'qishni tugatguncha har oylik ta'minot to'lash. Ta'kidlash joizki, kishi umrining muddatini oldindan belgilab bo'lmasligi sababli, davriy to'lovlar summasi meros qilib olinayotgan mulk qiymatidan oshib ketishi mumkin. Masalan, shaxs mulkini oqil odamga vasiyat qilishi mumkin, vasiyat majburiyati bo'yicha huquq oluvchi sifatida esa unga yaqin bo'lsa-da, tajribasiz yoki isrofgar odamni ko'rsatishi mumkin. Ko'rsatilgan asoslar mavjud bo'lganda, merosxo'r vasiyat majburiyati bo'yicha huquq oluvchiga boshqa vasiyat majburiyati oluvchini tayinlash sharti bilan vasiyat majburiyatini bajarishi lozim [5, s. 273–276.]. Merosxo'r faqatgina merosni qabul qilgan taqdirdagina vasiyat majburiyatini bajarishga majbur. Bu farmoyish — bir tomonlama bitim bo'lib, uning asosiy maqsadi merosxo'rlar oldida aniq majburiyatlarni belgilashdir. Bunda merosxo'rlarni merosga kirishish huquqidan mahrum qilish haqida gap ketmayapti.

Legat faqatgina vasiyatnomada belgilanadi, va uni tuzish shakli amaldagi qonunchilik talablariga javob berishi kerak. Shubhasiz, ko'rsatmalarni bajarmaslik bitimning o'zini haqiqiy emasligiga va, shunga ko'ra, uning haqiqiy emasligi oqibatlarini qo'llashga olib keladi. Legat bilan vasiyatnoma albatta yozma tuziladi, og'zaki shakl – yuridik oqibatlar uchun asos emas. Bundan tashqari, ushbu hujjatning haqiqiyligi uchun zaruriy shart uning notarial tasdiqlanishidir.

Faqatgina merosxo'rlar meros huquqiga kirgandan keyingina, legatariyda vasiyat majburiyatini olish huquqi paydo bo'ladi. Merosni qabul qilmagan merosxo'r vasiyat qiluvchi belgilagan legatni amalga oshirishga majbur emas.

Legatariyga biron-bir narsani egalik qilish huquqini berish unga bu narsa bilan tasarruf qilish imkoniyatini nazarda tutmaydi. Mulk bilan faqat mulk huquqi o'tgan taqdirda tasarruf qilish mumkin, bu esa bevosita vasiyatnomada nazarda tutilgan.

Ta'kidlash kerakki, legatni amalga oshirishda shartlangan qoidalar amal qiladi. Shuningdek, quyidagi holat ham mumkin: bir vasiyatnomada merosxo'r ko'rsatilgan, boshqasida esa vasiyat majburiyatini bajarish xuddi shu merosxo'rga yuklatilgan.

Legat nafaqat faqat vasiyat bo'yicha merosxo'rlarga, balki qonun bo'yicha merosxo'rlarga ham yuklatilishi mumkin. Ommaviy-huquqiy tuzilmalar faqat legat ularga egasiz mulk sifatida o'tgan majburiyat bo'lgan holda yoki ular vasiyatnomada ko'rsatilgan merosxo'rlar bo'lgan holda legatni ijrochilari bo'ladilar. Vasiyat majburiyati foydasiga amalga oshiriladigan shaxslar doirasi deyarli cheklanmagan. Yuridik shaxslarga kelsak, vasiyat majburiyatini bajarishni faqat meros ochilgan kunda ro'yxatdan o'tgan (FKning 1118-moddasi ikkinchi qismi) va legatni bajarish haqidagi talablar taqdim etilgan kunda mavjud bo'lgan shaxslar talab qilishlari mumkin.

E'tiborga olish kerakki, vasiyat majburiyati bo'yicha merosxo'rning majburiyati faqat mulkiy xarakterga ega bo'lishi kerak (FKning 1132-moddasi uchinchi qismi), va bu majburiyat bevosita meros mulki hisobidan bajariladi.

Merosxo'r va legatariy bir shaxsda mos kelishi mumkin. Masalan, merosxo'rlardan biri boshqasi foydasiga aniq harakatlarni bajarishi kerak, xususan, qandaydir xizmat ko'rsatishi kerak: merosxo'rga legatariy haftada ikki kun foydalanish huquqi bilan cheklangan avtomobil vasiyat qilingan. Transport vositasi begonalashtirilgan holda, yangi egaga bu mulkiy majburiyatni bajarishni davom ettirish yuklatiladi va xuddi shu qoida boshqa turdagi mulk va allaqachon nomlangan vasiyat majburiyati turlariga nisbatan ham qo'llaniladi. Biroq, qonun merosxo'rlarni legat bilan cheklangan mulkni begonalashtirish bo'yicha harakatlarni amalga oshirishda, yangi egalarni bu haqda xabardor qilishga majbur qiladi. Bunday harakatlarning huquqiy oqibatlari, majburiyatli merosxo'rni legatni bajarishdan ozod qilishdir, bir vasiyat majburiyati oluvchiga boshqasi tayinlangan hollar bundan mustasno. Masalan, vasiyatnomada asosiy legatariy mulkiy huquqdan voz kechgan taqdirda, uni amalga oshirish imkoniyatidan vasiyatnomada ko'rsatilgan boshqa shaxs foydalanishi mumkinligi haqidagi qoida mavjud. Agar vasiyatnomada boshqacha nazarda tutilmagan bo'lsa, bu huquq sud tartibida amalga oshiriladi. Agar legatariy legatni olmasdan vafot etsa, u legatariyning merosxo'rlariga o'tadi.

Sud ishini ko'rib chiqaylik. Fuqarolik ishlari bo'yicha sud tomonidan vasiyatnomaning 2-bandiga ko'ra, Ziyayev V.N. ko'rsatilgan kvartirani sotgan taqdirda, unga kvartira qiymatining 3/4 hissasini sotish kunidagi bozor bahosi bo'yicha bolalariga (har biriga teng ulushlarda) to'lash majburiyati yuklatilgan. Bu holatlar notarius tomonidan tasdiqlangan vasiyatnoma bilan tasdiqlanadi.

FKning 1132-moddasiga ko'ra, vasiyat majburiyati vasiyatnomada belgilangan bo'lishi kerak. Vasiyat majburiyati predmeti meros tarkibiga kiruvchi narsani vasiyat majburiyati oluvchiga mulk sifatida, boshqa ashyoviy huquq asosida egalik qilish yoki foydalanish uchun topshirish, meros tarkibiga kiruvchi mulkiy huquqni vasiyat majburiyati oluvchiga topshirish, vasiyat majburiyati oluvchi uchun boshqa mulkni sotib olish va unga topshirish, uning uchun ma'lum ishni bajarish yoki unga ma'lum xizmatni ko'rsatish yoxud vasiyat majburiyati oluvchi foydasiga davriy to'lovlarni amalga oshirish va shu kabilar bo'lishi mumkin.

Shunday qilib, Z. (vasiyat qiluvchi), kvartira mulkdori sifatida, Ziyayev V. N. (merosxo'r) zimmasiga kvartira sotilgan taqdirda, uning bolalariga (vasiyat majburiyati oluvchilarga) kvartira qiymatining $3/4$ qismini sotish kunidagi bozor bahosi bo'yicha har biriga teng ulushlarda to'lash majburiyatini yuklashga haqli edi. Ushbu vasiyat farmoyishi qonunga zid emas, shuning uchun sud vasiyatnomaning bu qismini haqiqiy emas deb topish uchun asoslar aniqlamadi.

Da'vogar V. N. Ziyayevning ushbu vasiyat farmoyishi bilan uning mulkdor sifatidagi huquqlari buzilayotgani haqidagi vajlari sud tomonidan e'tiborga olinishi mumkin emas, chunki vasiyat farmoyishi vasiyat qiluvchi Z., kvartira mulkdori tomonidan berilgan, va u o'z mulkini o'z xohishiga ko'ra tasarruf qilishga haqli, uning irodasi qonun talablariga mos keladi, merosxo'r bo'lgan Ziyayev V.N. esa merosni bunday shartlar bilan qabul qilish yoki uni qabul qilishdan voz kechish huquqiga ega.

Ish materiallaridan ko'rinib turibdiki, Ziyayev V.N. merosni qabul qilgan, ko'rsatilgan kvartiraga mulk huquqini ro'yxatdan o'tkazgan va kvartirani sotgan taqdirda, u vasiyat farmoyishini bajarishga majbur edi. Yuqoridagilarni hisobga olib, sud Z. tomonidan tuzilgan vasiyatnomaning 2-bandini haqiqiy emas deb topish haqidagi V.N. Ziyayevning talablari qanoatlantirilmasligi kerak deb hisoblaydi.

FKning 1132-moddasiga qaytaylik, unda vasiyat majburiyati predmetini tashkil etuvchi majburiyatlar ro'yxati ko'rsatilgan. Biroq, bu ro'yxat to'liq emas. Masalan, vasiyat qiluvchi merosxo'rni umrbod yoki ma'lum muddatga vasiyat majburiyati oluvchilarni ta'minlashga majbur qilish huquqiga ega, garchi bu ro'yxatda ko'rsatilmagan bo'lsa ham. Huquqni qo'llash amaliyotida so'nggi paytlarda predmeti merosxo'r bo'lmagan shaxs zimmasiga vasiyat qiluvchining vafoti bilan bog'liq dafn marosimi xizmatlarini tashkil etish majburiyatini yuklashdan iborat bo'lgan legatni belgilash hollari tez-tez uchramoqda. Garchi FKda belgilangan legat predmetlari ro'yxatiga bunday turdagi majburiyatlar kiritilmagan bo'lsa-da, ular qonunchilik talablariga zid emas, demak, ular ruxsat etilgan.

Natijalar. Yuqorida ko'rsatilgan moddaga ko'ra, legat tartibida meros tarkibiga kiruvchi turar joy yoki uning ma'lum qismidan foydalanish huquqini taqdim etish imkoniyati mavjud. FKning 1132-moddasi yettinchi qismiga ko'ra "vasiyat qiluvchi meros sifatida uy-joy, kvartira yoki boshqa turar joyni oladigan merosxo'r zimmasiga turar joyni yoki uning bir qismini boshqa shaxsga umrbod foydalanish uchun berib qo'yish majburiyatini yuklashga haqli. Turar joyga bo'lgan mulk huquqi keyinchalik boshqa shaxsga o'tganida ham umrbod foydalanish huquqi o'z kuchida qoladi". Legatning bu turi ancha keng tarqalgan, chunki vasiyat majburiyati bilan yuklash eng ommabop predmeti legatariyga turar joy yoki uning alohida qismidan foydalanish huquqining o'tishidir.

Legat asosida turar joydan foydalanish huquqining ba'zi xususiyatlarini aniqlaymiz:

- foydalanish vasiyat majburiyati oluvchining butun hayot davri uchun ham, aniq muddatga ham, bu uy-joy egasining o'zgarishidan qat'i nazar belgilanadi;

- Uy-joy kodeksiga muvofiq, legatariy legat amal qilish davrida yuzaga keladigan uy-joydan foydalanish bilan bog'liq majburiyatlar bo'yicha uy-joyning qonuniy egasi bilan solidar javobgarlikka ega;

- legatariy o'z huquqini davlat ro'yxatidan o'tkazishni talab qilish huquqiga ega. Ta'kidlash joizki, legatariyning mulkdan foydalanish huquqlarini ro'yxatdan o'tkazishning tegishli mexanizmi yo'qligi tufayli ko'pincha ko'p savollar paydo bo'ladi.

Misol keltiramiz. Meros qoldiruvchi o'zining voyaga yetmagan o'g'liga uch xonali kvartirani vasiyat qildi va shu bilan birga vasiyatda legat belgiladi, uning predmeti meros qoldiruvchining rafiqasiga ushbu kvartiradan umrbod foydalanish huquqini berish edi. Legatni tegishli ravishda bajarish ham bolani, ham vasiyat qiluvchining rafiqasini uy-joy bilan ta'minlaydi, bunda keyingisining vafotidan so'ng vaziyatning salbiy rivojlanish imkoniyati istisno qilinadi.

Amaliyotda ko'pincha belgilangan legat oluvchida vujudga kelgan legatni bajarish talabi huquqining amal qilish muddati masalasi ko'tariladi. FKning 1132-moddasi mazmunidan kelib chiqib, belgilangan legat oluvchida talab qilish huquqi meros qoldiruvchining vafotidan keyin uch yil ichida ham, bu muddat o'tganidan keyin ham vujudga kelishi mumkin. Shunday qilib, belgilangan legat oluvchi ham legatni bajarish to'g'risidagi talabni qo'yish uchun uch yillik muddatga ega, uning hisoblanishi bu huquq unda vujudga kelgan kundan boshlanadi.

Agar vasiyat legatining predmeti legat oluvchiga meros qoldiruvchining qandaydir kreditorlari oldidagi majburiyatlarining o'tishi bo'lsa, vasiyat legatini bajarish meros hisobidan amalga oshiriladi. Legat oluvchi vasiyat qiluvchining qarzlari bo'yicha hech qanday javobgarlikni zimmasiga olmaydi, bu bilan u merosxo'rdan tubdan farq qiladi, chunki keyingisiga meros qoldiruvchining huquqlari bilan birga barcha majburiyatlari ham o'tadi.

Legat oluvchining legatni olishdan voz kechish asoslarini ko'rib chiqamiz. FKning 1147-moddasi bilan kafolatlangan, bu norma legat oluvchiga nisbatan majburiy choralarni qo'llashning mumkin emasligini va uning o'z subyektiv huquqini erkin tasarruf etishini ta'minlaydi.

Boshqa fuqarolar foydasiga yoki qonunchilik taqiqi sharti bilan qilingan vasiyat legatlari manfaatdor shaxslarning talabiga binoan sud tomonidan haqiqiy emas deb topilishi mumkin. Legat oluvchi vasiyat legatini qabul qilishdan voz kechgan taqdirda, barcha merosxo'rlarning uni bajarish majburiyati to'liq tugatiladi. Meros qoldiruvchi o'z vasiyatida legatni bajarish foydasiga amalga oshiriladigan boshqa legat oluvchini tayinlagan hollar bundan mustasno bo'lishi mumkin.

Albatta, legatni amalga oshirishda ko'pincha muammolar vujudga keladi. Vasiyat qiluvchi vafot etganidan keyin, agar vasiyatda legat bo'lsa, legat oluvchi notariusdan tegishli huquq belgilovchi hujjatlarni qabul qiladi, ular bevosita vasiyat matnida belgilangan moddiy yoki nomoddiy ne'matlarga bo'lgan huquqini tasdiqlaydi. Bunday huquq belgilovchi hujjat legatariyning huquqlari to'g'risidagi guvohnoma bo'lishi mumkin. Garchi amaliyotda ko'pgina legat oluvchilar notariusning bunday hujjatni berishdan bosh tortishi muammosiga duch keladilar. Notariuslar o'z harakatlarini meros huquqi to'g'risidagi guvohnomada tegishli ma'lumotning mavjudligi bilan asoslaydilar. Bunday holat ko'pincha legat oluvchi uchun o'z huquqini amalga oshirishda to'siq bo'lib xizmat qiladi, chunki uning foydalanilishi to'liq merosxo'rga va u meros huquqini qabul qiladimi yoki yo'qmi, shunga bog'liq bo'ladi [6, s. 32–41.].

Bunday yuk (og'irlik) to'g'risida, ya'ni uni bajarmaslik yoki tegishli ravishda bajarmaslik bo'yicha nizoli vaziyat vujudga kelganda, legat oluvchi o'z huquqlarini sudda himoya qilishi mumkin. Legat oluvchi merosxo'rlardan u ko'rgan zararlarni qoplashni talab qilishga haqli. E'tibor bering, da'vo talablari miqdori meros qiymatiga bog'liq emas. Da'vo arizasi bilan murojaat qilish mumkin bo'lgan da'vo muddati uch yilni tashkil qiladi.

Amaldagi fuqarolik qonunchiligida vindikatsiyaviy (ashyoviy) vasiyat legati institutining mavjudligi va amaliyotda qo'llanilish imkoniyatini tan olish lozim. Bizning fikrimizcha, FKning 1132-moddasi yettinchi qismida nazarda tutilgan huquqiy konstruktsiya ashyoviy vasiyat legati deb atalish uchun barcha asoslarga ega. FKning 1132-moddasi yettinchi qismiga muvofiq, vasiyat legati bo'yicha taqdim etiladigan turar joy binosidan foydalanish huquqiga nisbatan maxsus ravishda kuzatib borish (ergashib yurish) xususiyati belgilangan, bu esa ashyoviy huquqlarning asosiy belgilaridan biri deb tan olinadi.

Legatni belgilashda meros qoldiruvchi tomonidan keyinchalik legatar huquqiy munosabatlarida ishtirok etuvchi shaxslarni individuallashtirish zarurligi muhim ahamiyat kasb etadi. Bu ham bevosita legat oluvchilarga, ham vasiyat legatini ijro etishga majbur bo'lgan merosxo'rlarga nisbatan dolzarbdir [7, s. 411-416.].

Amaldagi fuqarolik qonunchiligida vasiyat legatining asosiy modeli damnasion (majburiyat) vasiyat legatidir. Shunga ko'ra, legat oluvchining huquqlari buzilgan taqdirda, u o'z huquqlarini majburiyat-huquqiy da'volar yordamida himoya qilishi mumkin (birinchi navbatda, FKning 324-331-moddalaridan foydalanib).

Xulosa. Amaldagi normativ-huquqiy hujjatlar bizga legatariyning o'z huquqini rasmiylashtirishdagi harakatlari, notariuslarning harakatlari, legatariy huquqini tasdiqlovchi qanday hujjatlarni unga berish kerakligi haqida ma'lumot bermaydi. Bizning fikrimizcha, notariuslarning meros ochilganidan so'ng legatariyni meros ochilganligi, legat mazmuni haqida yozma ravishda xabardor qilish majburiyati, shuningdek, legat oluvchini legat yuklatilgan merosxo'r tomonidan merosning qabul qilinganligi to'g'risida xabardor qilish majburiyatini nazarda tutish zaruriyati mavjud. Legat oluvchiga legat asosida turar joy binolaridan bepul foydalanish to'g'risidagi guvohnomani yoki legat oluvchi tomonidan vasiyat legati predmetini bevosita mulk sifatida qabul qilinganligini tasdiqlovchi hujjatni berish lozim [8, s. 549–554.].

Qonunchilikda vasiyat legati huquqidan voz kechish to'g'risidagi arizani notarial tasdiqlash majburiyiligi, shuningdek, notariuslarning ushbu ariza nusxasini legat yuklatilgan merosxo'rga topshirish majburiyatini belgilash kerak, deb hisoblaymiz.

Shunday qilib, legat instituti hozirgi vaqtda hali yetarlicha tartibga solinmagan, binobarin, javoblarini topish lozim bo'lgan ko'plab savollar mavjud.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Борисова Л.В. Гражданско-правовое регулирование вещных прав: новеллы проекта Федерального закона о внесении изменений в Гражданский кодекс Российской Федерации / Л.В. Борисова // Гражданское право. 2017. – № 5. – С. 10-12.
2. Каковы риски при покупке квартиры, полученной продавцом в наследство? / Электронный журнал «Закониус» [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://zakoni.ru/nasledovanie/kakovy-riski-pri-pokupke-kvartiry-poluchennoj-prodavtsom-vnasledstvo>
3. Гришаев С.П. Новое в законодательстве о доверительном управлении наследственным имуществом / С.П. Гришаев // Правовой Сервер КонсультантПлюс, www.consultant.ru [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=CJI&n=114251#05527769782665017/>
4. Курчина А.С. Завещательный отказ в гражданском праве: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – М.: 2012. – С. 7-8.
5. Ахмадуллина Е. И. Подназначение наследника как особый вид завещательного распоряжения // Студенческая наука XXI века. 2016. № 1–2 (8). С. 273–276.

6. Кирилловых А. А. Завещательный отказ (легат): проблемные вопросы // Нотариус. 2011. № 3. С. 32–41.
7. Кобчикова Е.В., Макаров Т.Г. Правовые проблемы реализации завещательного отказа // Вестник Омской юридической академии. 2018. Том 15, – № 4. – С. 411-416.
8. Петровичева Е. А. Правовые проблемы завещательного отказа в современном наследственном праве // Аллея науки : науч.-практ. электрон. журн. 2017. № 8. С. 549–554.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 4 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).